

Vammaisten mielenterveys- ja päihdetyön
valtakunnallinen kehittämisseminaari 29.10.2009

Hannu Virtanen:

Selkomukautus palvelee
monia asiakasryhmiä

Teesi

- Asiat ilmaistaan usein monimutkaisemmin kuin se asian ymmärtämisen kannalta on perusteltua. Miksi?
- Helposti ymmärrettävä teksti miellyttää usein myös tavallista lukijaa.

Kielen muodot

Yleiskieli

Yleiskieli on kieliyhteisön eri ikä- ja ammattiryhmille yhteinen kielimuoto, joka on muotoasultaan kirjakielen normien mukaista, käyttää yleisesti tunnetuksi tiedettyä sanastoa (tai ainakin selittää käyttämänsä erikoistermit) ja on virkerakenteeltaan yksinkertaista.

Erikoiskielet

Erikoiskielet, esimerkiksi lääkärien keskenään käyttämä ammattikieli, ovat vaikeita ymmärtää. Erikoiskielet syntyvät erilaisten ammattien, harrastajien ym. ihmisryhmien kesken.

Kielen muodot

Selkokieli

Selkokieli on suomen kielen muoto, joka on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi.

Se on suunnattu ihmisille, joilla on vaikeuksia lukea ja/tai ymmärtää yleiskieltä.

Teesi

- Jos teksti on tarkoitettu kaikille, erikoiskielen ilmaukset on vaihdettava tai selitettävä.
- Suomessa on ihmisryhmiä, joille yleiskielisen tekstin lukeminen on vaikeaa tai jopa mahdotonta.

Lukutaito

- Harjaantunut lukija ei lue tekstiä kirjain kirjaimelta, vaan lukijan katse siirtyy hyppäyksittäin ja pysähtyy sitten tietyin välien niin sanottuihin fiksaatiopisteisiin. Pysähdyksiä on normaaliriviä kohden keskimäärin kolme. Yksilöitten välillä on kuitenkin eroja, ja juuri se saa aikaan erot henkilöiden lukunopeudessa.
- Fiksaatiopisteiden välit vaihtelevat 0,5 sanasta 1,3 sanaan lukiotasolla, ja harjaantuneella lukijalla välit ovat noin 2,5 sanaa. (Arajuuri 1997.)
- On syytä olettaa, että isolla osalla selkokielen käyttäjistä fiksaatiopisteitä on hyvin tiheästi, jopa alle 0,5 sanan.

Lukutaito

Katse siirtyy tekstissä hyppäyksittäin

- Eärän tekstin mukaan ei ole väilä msisä jäjretsyksessä sanan kirjaimet ovat, ainoa täreä aisa on, että esnimmäinen ja viimienen kirjain ovat oikeilla paikoilla. Loput voivat olla msisä jäjretsyksessä tahansa, ja tavallinen ihminen voi sitli lukea tekstin ongelmitta, koska aiott eiävt lue jokaitsa kirjaitna eriskeen, vain sanan kokonaisuutena.

Teesi

- Yli 65-vuotiaiden lukutaidosta on tehtävä pian tutkimuksia. Miten on mahdollista, että niitä ei ole jo tehty?

Selkokielen tarve

- Selkokielen tarpeesta ei ole laajoja tutkimuksia. Arvio (Hannu Virtanen 2001) pohjautuu eri tahoilta kerättyihin tilasto- ja tutkimustietoihin.
- Selkokielen tarve vaihtelee eri ikäkausina:
 - lapset ja nuoret 4–8 %
 - työikäiset 4–6 %
 - yli 65-vuotiaat 10–20 %.
- Selkokielen kohderyhmiin kuuluu yhteensä noin 200 000–350 000 (4–7 %) suomalaista.
 - Heistä pieni osa on täysin lukutaidottomia ja pieni osa tarvitsee puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikointia.

Selkokielen käyttäjäryhmät

Selkokielestä hyötyviä on ainakin seuraavissa väestöryhmissä (aina kuitenkin **vain osa** kyseisestä ryhmästä):

1. henkilöt, joilla on ongelmia hahmottamisessa, tarkkaavaisuudessa ja keskittymisessä (esim. ADHD, FASD)
2. henkilöt, joilla on kielellisiä vaikeuksia (lukivaikeus, dysfasia)
3. henkilöt, joiden kehitys on viivästynyt (kehitysvammaiset henkilöt ja muut, joilla on laaja-alaisia oppimisvaikeuksia)
4. henkilöt, joilla on autismin kirjoon liittyviä oppimisvaikeuksia

Selkokielen käyttäjäryhmät

5. henkilöt, joilla on aivoverenkierron häiriö (esim. afasia)
6. henkilöt, joilla on muistihäiriö (erityisesti dementoituneet henkilöt) ja osa hyvin iäkkäistä henkilöistä
7. henkilöt, jotka opettelevat suomea toisena tai vieraana kielenä (tavallisimmin maahanmuuttajat).

Näiden ryhmien lisäksi selkokielestä voi olla hyötyä henkilöille, jotka kuuluvat etniseen tai kielelliseen vähemmistöön, mielenterveyskuntoutujille, syrjäytyneille, ulkosuomalaisille, koululaisille ja suurelle yleisölle.

Teesi

- Selkokirjoittajan on tiedettävä tekstin tehtävä ja oletettu lukija.
- Mukauttajan on huomioitava kaikki kirjoitetun kielen tasot. Jos hän ei tee niin, syntyvä teksti voi olla vaikeammin ymmärrettävä kuin lähtöteksti.
- Selkokieli ei ole taikakeino. Mukauttajan on hallittava ko. tekstilajin kirjoittaminen.

Kirjoitusohjeet

Selkokirjoittajan on huomioitava kaikki kirjoitetun kielen tasot, esim. pelkkä sanaston muuttaminen ei riitä.

Ohjeet on jaettu viiteen pääluokkaan:

- tekstitaso (aihe, lukija, tekstilaji, rajausta)
- sanastotaso (tuttuus, pituus, monet merkitykset)
- havainnollisuus (abstraktiotaso, aika ja paikka)
- vaikeat rakenteet (sijamuodot, verbimuodot)
- lause- ja virketaso (pituus, järjestys, sidosteisuus).

Esimerkki hyvästä selkotekstistä

Mikael Agricola ja ABC-kirja

Kustaa Vaasan aikaan

Suomen piispana oli Mikael Agricola.

Hän kirjoitti ABC-kirjan eli ensimmäisen suomenkielisen aapisen.

Agricola loi perustan kirjakielelle eli sille kielelle, jota kirjoitamme.

Hän halusi, että suomalaiset voisivat lukea myös Raamattua omalla kielellään.

Siksi hän käänsi Uuden testamentin suomen kielelle.

Mikä tekee esimerkistä hyvän?

Leena Laurinen, Jyväskylän yliopisto

- Alussa kuvataan lukijalle aika ja paikka.
- Tekstin teemana on Mikael Agricola, joka esitellään heti alussa.
- Uudet käsitteet (*ABC-kirja*, *kirjakieli*) määritellään tekstissä.
- Teeman kuljetus ja lauseiden sidosteisuus on loogista.
- Laajasta historiallisesta tiedosta on valittu oleellisin.

Virke- ja lausetaso

- Pitkät virkkeet on purettava osiin.

Helsingin Sanomien juttu Kiss-yhtyeen Suomen konsertista alkoi seuraavasti:

Newyorkilaisen Kiss-yhtyeen laulaja-kitaristi Paul Stanley, 56, ja laulaja-basisti Gene Simmons, 58, ovat aikoja sitten keränneet taskuistamme varsin mukavat eläkerahastot: miljoonia myyneillä albumeilla, loppuunmyydyillä konserttikiertueilla ja rockin mielikuvituksellisimmalla oheistuotevalikoimalla.

(HS 22.5.2008)

Virke- ja lausetaso

Ehdotus selkotekstiksi:

Kiss-yhtye on kotoisin New Yorkista.

Yhtye perustettiin jo vuonna 1972,

ja kaksi sen jäsentä,

Paul Stanley ja Gene Simmons,

ovat olleet mukana alusta lähtien.

He ovat nyt rikkaita miehiä.

Yhtyeen levyjä on myyty miljoonia,

ja loppuunmyytyt konsertit eri puolilla maailmaa

ovat tuottaneet paljon rahaa.

Tuloja miehet ovat saaneet myös

erilaisista oheistuotteista,

sillä yhtyeen kannattajat ovat ostaneet

innokkaasti esimerkiksi Kiss-paitoja.

Selkojulkaisujen ulkoasu

- Teksti on ladottu oikealta liehuksi.
- Tavujakoja ei juuri käytetä.
- Tekstin rivitykseen kiinnitetään erityistä huomiota.
- Peruskirjain on tavallista suurempi, yleensä 11–16 pistettä.
- Kirjaimet ovat yleistä kirjaintyyppiä, leipätekstissä usein päätteellinen kirjain.
- Rivien välit ovat ilmavia.
- Palstan leveys määräytyy kirjaimen koon mukaan.
- Taitossa eri elementtien välinen hierarkia on oikea.

Yleiskielinen esite eduskunnasta

KANSANEDUSTAJALLA ON MONIPUOLINEN TOIMENKUVA

Eduskunnan vuotuinen työkausi alkaa helmikuussa, kun edustajat kokoontuvat valtiopäiville. Kevätistunto kausi kestää helmikuusta juhannukseen ja syysistunto kausi syyskuun alusta joulun.

Jokainen kansanedustaja kuuluu eduskuntaryhmään, joka koostuu yleensä saman puolueen edustajista. Edustajan työn luonteeseen vaikuttaa se, kuuluuko hänen edustamansa eduskuntaryhmänsä hallitukseen vai oppositioon ja mistä vaalipiiristä edustaja tulee.

Maanantai on niin sanottu maakuntapäivä, jolloin edustajat pääsääntöisesti työskentelevät omassa vaalipiirissään, tapaavat kansalaisia ja hoitavat kunnallisia luottamustehtäviä.

Eduskunnan täysistunnot ja valiokunnat ovat koolla tiistaista perjantai-iltapäivään. Tavallisesti kansanedustajat

kuuluvat kahteen valiokuntaan. Päivittäisen lainsäädäntötyön, joka tapahtuu valiokunnissa ja täysistunnossa, lisäksi edustajien päivät täyttyvät erilaisista kokouksista ja tapaamisista. Kansalaiset ja järjestöt ottavat kansanedustajiin yhteyttä ja vetoavat oman asiansa puolesta.

Apunaan kansanedustajille on eduskunta-avustajat, jotka avustavat mm. yhteydenpidossa sidosryhmiin ja kansalaisiin, puheiden laatimisessa sekä tiedonhankinnassa. Viikonloput kuluvat usein kansalaisia tavatessa ja erilaisissa tapahtumissa, joihin edustajia mielellään pyydetään puhujiksi.

ESIMERKKI KANSANEDUSTAJAN TORSTAIPIIVÄSTÄ

8.30	Päivän lehden luku ja sähköpostien vastaaneminen
9.30	Valiokunnan kokous
11.00	Työryhmän kokous
12.00	Valiokunnan kokous
13.15	Lounas
14.15	Tapaaminen Unkarin parlamentin edustajan kanssa
15.00	Eduskuntaryhmän kokous
16.30	Täysistunto, alussa suullinen kyselytunti
18.15	Vierasryhmä eduskunnassa, talon ja eduskuntatyön esittely
19.30	Kolumnin kirjoittaminen

KANSANEDUSTAJAT

kansanedustajalla on monipuolinen toimenkuva

VASEMMALLA | Portaat puhujakorokkeelle.
Kuva: Simo Riita / Eduskunta

KANSAINVÄLISYYS ON OSA ARKIPÄIVÄÄ

Kansainvälisten tehtävien ja luottamustoimien hoito on osa kansanedustajan arkipäivää. Eduskunta osallistuu useiden kansainvälisten järjestöjen ja yhteistyöelinten toimintaan. Näitä ovat mm. Pohjoismaiden neuvosto, Euroopan neuvosto, ETYJ:n parlamentaarinen yleiskokous sekä Parlamenttien välinen liitto IPU. Kunkin järjestön Suomen valtuuskunnat valitaan aina vaalikauden alussa.

Eduskunnasta osallistuu valtuuskunta Itämeren parlamentaarikkokokoukseen, Arktisen alueen parlamentaarikkokonferenssiin, NATON parlamentaariseen yleiskokoukseen, WEU:n parlamentaarinen yleiskokoukseen sekä Maailmanpankin parlamentaariseen verkostoon.

Valiokunnat tekevät oman erityisalaansa liittyviä opinto- ja tutustumismatkoja. Ulkomaisia parlamenttivaltuuskuntia eduskunnassa kiinnostaa erityisesti päätöksenteon avoimuus ja asiakirjojen hyvä saatavuus, EU-asioiden käsittelyjärjestelmä sekä naiskansanedustajien suuri osuus. Eduskunnassa on kuutisenkymmentä kansanedustajien

perustamaa ystävyys- ja yhteistoimintaryhmää. Ystävyysryhmien tavoitteena on ylläpitää suhteita eri maiden ja maaryhmien parlamentteihin sekä tutustua näiden kulttuureihin ja yhteiskuntajärjestelmiin. Ystävyysryhmät täydentävät eduskunnan virallista kansainvälistä kanssakäymistä.

ALLA | Pyöreä täysistuntosali sijaitsee Eduskuntatalon toisessa kerroksessa. Kahdessa kerroksessa oleville yleisölehtereille mahtuu lähes 400 henkeä.

Kuva: Lehtikova / Pekka Sakki / Eduskunta

Selkokielineen esite eduskunnasta

Kansanedustajan päivä

Vuosittain eduskunnan työ alkaa helmikuussa. *Kevätistunto* kestää helmikuusta kesäkuuhun, juhannukseen. Syysistunto kestää taas kestää syyskuusta joulukuuhun.

Jokainen kansanedustaja kuuluu johonkin *eduskuntaryhmään*, joka yleensä koostuu saman puolueen edustajista.

Kansanedustajille maanantai on niin sanottu maakuntapäivä. Silloin he usein työskentelevät omassa vaalipiirissään. Näin kansanedustajilla on mahdollisuus tavata kansalaisia ja hoitaa esimerkiksi kunnallisia luottamustehtäviä. Eduskunnan täysistunnot ja valiokunnat ovat koolla tiistaista perjantaihin. Tavallisesti kansanedustajat kuuluvat kahteen valiokuntaan. Täysistunto- ja valiokuntatyön lisäksi kansanedustajilla on päivittäin erilaisia tapaamisia ja muita kokouksia.

Kansanedustajilla on apunaan *eduskunta-avustajat*. He muun muassa auttavat yhteydenpidossa kansalaisiin ja hankkivat tietoja.

Kansanedustajien viikonloput kuluvat usein erilaisissa tapahtumissa, joihin heitä on pyydetty puhumaan.

Kansanedustajilla on myös kansainvälisiä tehtäviä

Eduskunta osallistuu useiden kansainvälisten järjestöjen toimintaan sekä muuhun kansainväliseen yhteistyöhön. Eduskunta osallistuu esimerkiksi *Pohjoismaiden neuvoston* ja *Euroopan neuvoston* toimintaan.

Valiokunnat tekevät ulkomaille omaan alaansa liittyviä opintomatkoja. Lisäksi eduskunnassa on noin 60 kansanedustajien perustamaa muiden maiden ystävyysryhmää.

ESIMERKKI KANSANEDUSTAJAN TORSTAIPIIVÄSTÄ

8.30	Päivän lehtien luku ja sähköposteihin vastaaminen
9.30	Valiokunnan kokous
11.00	Työryhmän kokous
12.00	Valiokunnan kokous
13.15	Lounas
14.15	Tapaaminen toisen valtion edustajan kanssa
15.00	Eduskuntaryhmän kokous
16.30	Täysistunto, alussa suullinen kyselytunti
18.15	Vierasryhmä eduskunnassa, talon ja eduskuntatyön esittely

Kansanedustajan työpäivä sisältää täysistunnon, kokouksia, neuvotteluja ja tapaamisia.

YLLÄ Eduskunnassa työskentelee 200 kansanedustajaa.

KUVA: Lehtikuva / Pekka Sakki / Eduskunta

Selkosovellukset

painotuotteet

selkokirjat
selkolehdet
selkoesitteet

internet ja cd-rom

selkokieliiset verkkosivut
cd-rom-julkaisut

radio ja tv

radion selkouutiset
(televisiossa ei ohjelmia)

näytelmät

muutamia kokeiluja

vuorovaikutus

selkoryhmät
kahdenkeskinen vuorovaikutus

Selkokielliset lehdet

- Leija
 - perustettu 1983
 - kehitysvammaisten aikakauslehti
- Selkouutiset
 - perustettu 1990
 - ajankohtaislehti, suunnattu useille lukijaryhmille
- LL-Bladet
 - perustettu 1990
 - Selkouutiset ruotsiksi
- Eräissä muissa lehdissä on pyritty selkeään ilmaisuun tai kokeiltu selkosivuja.

Radion selkouutiset

- Alkuillan Selkouutiset
 - Radio Puheessa klo 18.00
- Myöhäisillan Selkouutiset
 - Radio Suomessa klo 21.45
 - Radio Puheessa klo 23.00
- Selkouutisten viikkokatsaus lauantaisin
 - Radio Puheessa klo 18.00
 - Radio Suomessa klo 21.45
- Lähetysten äänet, tekstit ja sisältökysymykset sekä arkisto internetissä
 - yle.fi/selkouutiset
- Televisiossa ei vielä ole varsinaisia selko-ohjelmia.

Selkokieli internetissä

- Kaikki internetissä olevat laajat selkosivustot esitellään sivulla **www.selko.fi**
- Esimerkiksi
 - Kirkon selkosivut www.evl.fi/selko
 - Papunet www.papunet.net/selko
 - Vernerit www.verneri.net/selko
 - Virtuopo www.virtuopo.net/selkokieli
 - Oulun omahoito www.oulunomahoito.fi/omsu/
 - Mara-verkkosivut verso.palmenia.helsinki.fi/MARA/

Uusimpia esitteitä

Selkouutiset

Yhteiskunta

Arkipäivä

Terveys

- Suolan käyttö
- Syö terveellisesti
- Rintasyöpä on naisten yleisin syöpäsairaus
- Moni saa maidosta mahavaivoja
- **Asiaa alkoholista**
- Huumeasiaa
- Tupakasta eroon tahdolla ja tuella
- Jälkiehkäisyyn saa pillereitä ilman reseptiä
- Hilseestä voi päästä eroon

Turvallisuus

Työelämä

Asuminen

Raha-asiat

Vapaa-aika

Luonto

Hyvä tietää

Asiaa alkoholista

Sivun tekstit on laajempana julkaistu myös Kippis-esitteessä, jota voit tiedustella [Sininauhaliitosta](#). Voit myös tulostaa tästä esitteen käyttöösi [pdf-muodossa](#).

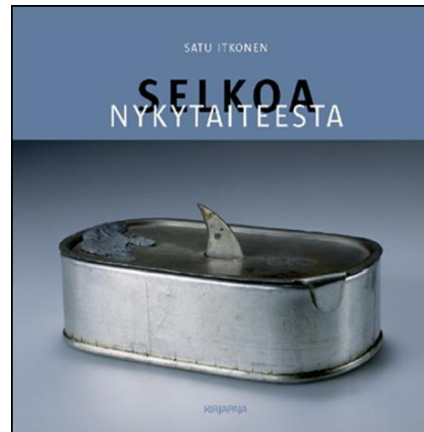
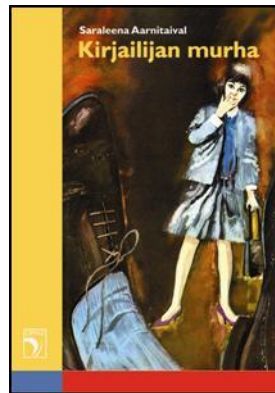
Alkoholi on päihdyttävä aine, joka aiheuttaa humalan. Jos alkoholia juo paljon ja usein, siitä on haittaa terveydelle. Runsas alkoholin juominen voi aiheuttaa myös riippuvuutta eli alkoholismia.

Sisällys

1. [Mitä alkoholijuomia on olemassa?](#)
2. [Miten alkoholi vaikuttaa terveyteen?](#)
3. [Käytätkö liikaa alkoholia?](#)
4. [Mitä on alkoholismi?](#)
5. [Apua alkoholiongelmaan?](#)

Uusimpia selkokirjoja

Vuorovaikutus ja selkoryhmät

- Selkokielen periaatteet on luotu kirjoitetun kielen tarpeisiin.
- Viime vuosina on paneuduttu myös siihen, mitä selkokieli on puheessa ja vuorovaikutuksessa.
- Selkokeskuksen sivuilla www.selkokeskus.fi on laaja kokonaisuus aiheesta.
- Selkoryhmissä luetaan selkokirjoja ja -lehtiä sekä keskustellaan luetun pohjalta. Toiminnan tavoitteena on tuettu vuorovaikutus.

Uudet teoriakirjat

Hannu Virtanen: Selkokielen käsikirja

- ilmestyi lokakuussa 2009
- kielen tehtävistä osoitteisiin
- lopussa asiahakemisto

Johanna Kartio: Selkokieli ja vuorovaikutus

- ilmestyi joulukuussa 2009
- ensimmäinen laajempi esitys tästä aiheesta

Selkokeskuksen palvelut

- Selkouutiset
- selkokirjat
 - eri kustantajien selkokirjojen kirjavälitys internetissä
 - ilmainen esite vuosittain
 - valtiontukea selkokirjojen tekijöille ja kustantajille
- apua selkotekstien kirjoittamiseen ja muokkaamiseen
- selkologo julkaisuille tai nettisivuille
- selkokieleen liittyvää koulutusta ja esittelyjä
 - myös selkoryhmistä ja vuorovaikutuksesta
- toimiva yhteistyöverkosto (myös kansainvälinen)
- kampanjoita yhteistyössä eri tahojen kanssa
- laaja sivusto internetissä osoitteessa www.selkokeskus.fi

Yhteystiedot

Selkokeskus
Viljatie 4 A
00700 Helsinki
puhelin (09) 34809 240
selkouutiset@kvl.fi
www.selkokeskus.fi

Ruotsinkieliset palvelut:
LL-center
Vilhelmsbergsgatan 11 C
00500 Helsingfors
(09) 4342 3621
ll-center@fduv.fi